

UGC CARE LISTED
ISSN No.2394-5990

संशोधक

• वर्ष : ९१ • डिसेंबर २०२३ • पुरवणी विशेषांक १०

G20
भारत 2023 INDIA

प्रकाशक : इतिहासाचार्य वि.का.राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक १० – डिसेंबर २०२३ (त्रैमासिक)

- शके १९४४
- वर्ष : ९०
- पुरवणी अंक : १०

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे
- प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा
- प्रा. श्रीपाद नांदेडकर

अतिथी संपादक

- प्रा. डॉ. सुभाष वाघमारे
- प्रा. ऋषिकेश काळे
- प्राचार्य डॉ. राजेंद्र मोरे

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००९
दूरध्वनी (०२५६२) २३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंत्रे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

डॉ. प्रकाश पर्येकार हांच्या कथेंतल्यान अभिव्यक्त जावपी मानवी मुल्यां, उदरगत आनी शांतताय

सानिका गांवकार

सहाय्यक प्राध्यापक

शणै गोंयबाब भाशा आनी साहित्य महाशाला

कोंकणी अध्यायन शाखा, गोंय विद्यापीठ, ताळगांव- गोंय.

सारांश :

जीणेंत ताणतणाव, अशांत मन, विरोद, दुस्वास करप, आकांतवाद, वायट वृत्ती, अत्याचार, आगळीक, दंगे, झूजां हे सारखी परिस्थितिची वाड दर दिसा जायत आसा. हातूंतल्यान समाजा मदीं घातकी वृत्ती वाडटा. आनी ही घातकी मानवी वृत्ती बदलतली जाल्यार मानवी मुल्यां विशीं जागरूकताय समाजांत हाडची पडटली. तेन्नाच मनीस बदलतलो, समाज बदलतलो, राज्य बदलतलें, देश बदलतलो आनी एकंदरीत जागतीक शांतताय जातली. हें समाज प्रबोधनाचें काम साहित्यकार खूब बऱ्या पद्दतीन करतात. भारत हो शांततेचो प्रचार करपी देश. विश्वशांती आनी मानवी शांतिचो संदेश दिवपी श्रीमद् भगवद् गीतेंत श्रीकृष्णान शांततेचो मंत्र दिला, संत ज्ञानेश्वर, गौतम बुद्ध, रविंद्रनाथ टागोर, साने गुरूजी, महात्मा गांधी, शणै गोंयबाब, हे शांततेच्या दूतांनी मानवी मुल्यांची शिकवण दिली.

तशाच पद्दतीन कोंकणी साहित्यीक डॉ. प्रकाश पर्येकार हांच्या कथांनीय न्यायवृत्ती, भोगसण, प्रामाणिकता, एकवट, संवेदनशीलता अशा मानवी मुल्यांचें चित्रण चित्रीत जाला.

प्रस्तावना :

‘साहित्य म्हळ्यार समाजाचो हारसो’ अशें जाणकार म्हण्टात. हाचो अर्थ साहित्यांतल्यान समाजाचें पडबिंब दिसता. साहित्यांतल्यान मानवी मुल्यां आनी संस्कृतायेचें दर्शन घडटा. तशेंच साहित्य हें समाजांत जागरूकताय हाडपाचें काम करता. जें समाजांत घडटा ताचेर कल्पनेचो सांज चडोवन लेखक समाजाच्या वायट धोंगां- पोंगाचेर आनी काळभायर जाल्ल्या चाली रितीचेर बडी मारपाचो यत्न करता. साहित्यांतल्या नैतिक मुल्यांतल्यान वाचकांक संवेदनशील, आत्मविश्वास, प्रामाणिकतेची शिकवण मेळटा. आनी हींच मानवी मुल्यां जागतीक शांतताय घडोवन हाडपाक मदत करतात.

शणै गोंयबाबा कोंकणी भाशेचे जनक हांणी दिल्लो शांतीचो मंत्र, तांच्या मतान, “ॐ आतां आमी वांगडा रांवया । वांगडा

खांवया । वांगडा घट जांवया । तेजवंत जांवचेलें गिन्यान जोडुंया । एकामेकालो व्देस सोडुंया । एकामेकांक माये-मोगान ओडुंया । ॐ थंडीय, थंडीय, थंडीय.” तांच्या मतान आमी एकट्यान रावपाक जाय. जें कितें मिळटा तें एका मेकाक दिवपाक जाय. कोणांकूच उणांक लेखपाक जायना. चुकतल्याक समजणेचे गिन्यान दिवपाक जाय. कोणालोच व्देश करना करून मायेमोगान जगचें. हो शांती मंत्र दर एक मनीस घेवन वचत जाल्यार उदरगतेच्या वांगडाच जागतीक शांतताय हाडपाक वेळ लागचो ना.

कोंकणी साहित्य लेखक प्रकाश पर्येकार हांच्याय कथांनी एकवटान, मायेमोगान रावपाचो हावेस आनी मानवी मुल्यांचें चित्रण केल्ल्याची देख मेळटा. लेखकान साहित्याच्या माध्यमांतल्यान मनशाची वास्तवीक जीणेचें चित्रण केला.

कथा गोंयच्या ग्रामीण समाजजीणेचो दिश्टावो घडयता. मनीसपणा कडेन आनी नव्या आचार - विचारां कडेन ताचो संबंद जोडून एक आगळो - वेगळो आविश्कार दाखयता. कोंकणी कथा साहित्यांत ग्रामीण जीण आनी मानवी मुल्यां मुखेलपणांन अदोरेखीत करपी पुंडलीक नायक, एन. शिवदास, जयंती नायक, मीना काकोडकार, दामोदर मावजो, गजानन जोग रामनाथ गावडे आनी प्रकाश पर्येकार हांचो आसपाव जाता. ‘वर्सल’ कथा संग्रह ह्याच फाटभुंयेर आसा. ‘वर्सल’ ह्या कथा संग्रहांतली दरेक कथा आधुनीक विशय घेवन येता. सैमीक घटक अधोरेखीत करून बरोवपाची कसब तांच्यांत आसा. त्याच बराबोर जागतीक शांतता आनी उदरगत ग्रामीण साहित्यांत कशें हाडूं येता हाचीय देख आमकां तांच्या ह्या कथांनी दिसता. कारण तांचें हें कथा साहित्य मानवी मुल्यां उकलून धरपी आनी शांततेचो मार्ग दाखोवपी म्हणत जाल्यार अतिताय जावची ना.

प्रकाश पर्येकार हांच्या कथांनी विशयाची विविधताय दिश्टी पडटा. तांच्या ह्या कथा संग्रहांत वट्ट २० कथा आसात. ‘दोंगराचो बाबा’ हे कथेंत आधुनीकतायेक भुलून पुर्वजांचें शेत

विक्रम सोदपी पुताक भापूय घरांतल्यान भायर सरपाक लायता. कथेंतल्या बापायची हाडां बरगेल्लो पूण आत्मविश्वास बळकट आशिल्लो. एका आवयची वेदना आनी भुरग्याची मनसीकताय आनी परंपरेच्या नावांन रयत एका आवयचो जीव कसो घेतात हाची देख 'वशाड' हे कथेंत मेळटा. 'तावीज' अंधश्रद्धेचेर, कुड्डे भावार्ताचेर बडी मारता. 'सैम सोबीत नेहा' एक भुरगें सैमाच्या गिरस्तकायेची जाणवीकाय आधुनीक विचारांत घुसपल्ल्या आवयक करून दिता. 'सांवट' हे कथेंत आवय लोकांची पेंरां चोरून खावपी पुताक मारता, धपकायता आनी प्रमाणीकपणाचो धडो शिकयता. सत्तरी तालुक्यांतली लोकजीण, संवेधना, दया-माया, उपकार, भोगसण, न्यायवृत्ती, एकवट, शांतताय, भाव-भवना ह्या सगळ्या मानवी मुल्यां सयत झगडीं, श्रद्धा- अंधश्रद्धा, विस्वास- दुस्वास हीं सगळीं आंगां तांच्या कथांनी दिसतात.

भोगसण आनी न्यायवृत्ती :

चूक ही दर एका व्यक्तिच्या हातांतल्यान घडटा. ती चूक भोगशीपा सारकी आसली जाल्यार ताका ख्यास्त दिवचे परस ताका माफ करप. अशाच आशयाची प्रकाश पर्येकार हांची 'चंद्रकोर' ही कथा. हे कथेंत गांवचे लोक एका वनमात्याक खूब मारतात, बडयतात आनी ताका एका झाडाक बांदून घालतात. कारण ताणें तांच्या गांवच्या अस्तुरेक वायट नदरेंन पळयलो म्हूण. परक्या मनशान एका अस्तुरेचेर आगळीक करप, तिचे कडेन वायट नदरेंन पळवप ह्या कृतीक गांवकी भोगशी नाशिल्ली. पूण वनमान्यान चंद्रयाक कांयच करूंक नाशिल्लें. ही गजाल चंद्रयाक खबर आशिल्ली पूण तें लोकांच्या भंयांन तोंड धापून वोगी रावता. पूण जेन्ना रातची कुडकुड्यान थंडी पडपाक लागली तेन्ना चंद्रयाक ताची काळकूत दिसता. तेन्ना चंद्रें रातचें देवळा कडेन येवन वनमान्याच्या आंगार गोदडी घालता. तो वनमारो थंडेच्या कुडकुड्यान पुराय थंड जाला तें पळोवन चंद्रें ताका आपल्या आंगाची उब दिवपाक ताच्या गोपांत शिरता आनी तोवूय ताका दोनी हातांनी आवळून धरता. ताका जिवदान दिवपाच्या हेतान चंद्रें फुडलें वाक्य वनमान्याक म्हणटा, चल वच तू हांगा सरलो. हांगा असो उरलो जाल्यार फाल्यां तुका दवरचे नात ते. चल वच तूं. (पा. क्र ४६)'३ ह्या कथेंत एक बायल अजाण, अबुध्द व्यक्तिची चूक भोगशीता आनी ताका मर्णांतल्यान मुक्त करून वनमान्याक न्याय दिता.

अशाच आशयाची आनीक एक कथा आसा. ज्ञानी ते पोट घेवन गेलेफ हे कथेंत हुदांची वोंस काडून विकपी भटक्या जमातींतल्या मनशाचेर अन्याय जाता. गांवकार हुदाची शिकार करपा खातीर वोंस काडपाचें सादन म्हळ्यार सापळें घेवन

वतात. तांचो पुराय घराबो त्याच वेवसायाचेर जगतालो. सापळें हें तांचें फकत सादनच न्हय तर तें तांचें पोट आशिल्लें. पूण हे वायट बुध्दीचे, स्वार्थी लोक त्या भटक्या जमातीचें पोटच घेवन वतात. हें तांचेर जाल्लें अन्यायाचे चित्रण लेखकान केला. लेखक हांगा सुचकतायेन वाचकां भितर मनीसपणाची भावना निर्माण करता. आनी दर एका वाचकाक खंयच्या जिवाचेर अन्याय करचो न्हय हाची शिटकावणी दिता. दर एकट्याक जगपाचो हक्क आसा ही संवेदनशील भावना मनशा मदीं जागी करपाचो यत्न करता.

चलीभुरगें वांचयात; चली देवाची देणगी. नव्या संवसाराची नवनिर्मणी. तिचो जगपाचो हक्क आमी काडचो न्हय. तिका मरणाच्या सरणार सोडचो न्हय

ह्या भुंयेर दर एका मनशाक जगपाचो हक्क आसा. मागीर तो गरीब आसूं वा गिरेस्त, थोटो आसूं वा पांगळो, चली आसूं वा चलो. सैमान आमका एक समान निर्माण केला. सगळ्यांक एकच काळीज दिला आनी त्या कळजांतल्यान व्हावपी रगतय तांबड्याच रंगाचें दिला. जाल्यार उणांक- दुणांकापणाच्यो भावना आमच्या मदीं कित्याक दवरतात. जर चलीभुरगें जल्माक घालपाक दर एका आवय-बापायन न्हयकारलें जाल्यार समाजाची पिंळगी वाडची ना, समाजाची उदरगत जावची ना. आनी समाजांत अशांती पातळटली. मागीर हो विशय फकत एका समाजा पुरतो वा एका देशा पुरतो उरचो ना. तो जागतीक स्थावयलो अशांतीचो विशय जातलो. आमच्या संस्कृतायेन बायलेक देवी मानला. जी जल्म दायिनी आसा. बायल जर नासत जाल्यार सगळो समाज उबंत पडटलो. असोच लिंग भेदाचो विचार आनी मायेच्यो भावना प्रकाश पर्येकार हांच्या झमोनेळ मायाफहे कथेंत मेळटा. ही कथा वेव्हार आनी भावना ह्या संघर्शान बांदिल्ली आसा. पूण कथेंत जैत जाता तें भावनेचें. वाचकांची मनीसपणा वयली श्रद्धा वाडोवपी. ह्या कथेंत एक आवय आपल्या भुरग्याक अटंग्या रानांत उडोवन जनावरांच्या भकीत सोडून वता. जाल्यार एक वाटसूरो शेतकार त्या निश्पाप भुरग्याक घेता. त्या शेतकाच्याक 'स' चलयो आसता. ताका दिसता हो चलो आसल्यार पूरो. पूण तो जेन्ना भुरग्याचें लिंग पळयता तेन्ना ताका निर्शेवण्यो येता कारण तें चलीभुरगें आसता. आनी तो त्या भुरग्याक न्याय दिवपा खातीर गांवकारागेर घेवन येता. पूण तें चलीभुरगें आशिल्ल्यान त्या भुरग्याक कोण घेवपाक तयार जायना. निमाणे कडेन कांय पर्याय नाशिल्ल्यान तो त्या भुरग्याक आपल्या घरा घेवन वता. तेन्ना ताची बायल ताका शिटकायता, खेपता. पूण शेवटाक जेन्ना भुरगें आपल्या जिविताचे निमाणे खीण मेजता तेन्ना ती आवय आपल्या 'स' म्हयन्याच्या भुरग्याक कडेक दवरून नव जल्मल्ल्या त्या बाळकाक दूध

दिवन ताका जिवदान दिता. आनी त्या बुरग्याक आपणायता. मोनेळ माया ह्या थळाव्या विशयांतल्यान लेखकान वैश्वीक विशय सोदून समाज प्रबोधन करपाचो यत्न केला.

ह्या कथेंतल्यान दया भावना, मनीसपण, आवयपणाच्यो भावना दिश्टी पडटात. ही भावना दर एका व्यक्ती मदी जेन्ना जागी जातली तेन्नाच हो लिंग भेदाची भावना मनशा मदली नश्ट जातली.

उदरगत, पर्यावरण आनी जागतीक शांतताय :

सैमान जग निर्माण करतना जैवीक साखळ तयार केला. दर एक जीव एकामेकाचेर आदारून आसा. ह्या जैवीक साखळेंतल्यान एक सुध्दान घटक विरगळ्ळो जाल्यार पुराय जैवीक चक्राची इबाडणी जातली. देखून मनशान मनीसपण, प्रामाणिकता, संवेधना ह्यो भावना तिगोन दवरपाक जाय. जेन्ना मनीस उदरगतिचें पावल उबारता तेन्ना पर्यावरणाचेर फटको बसताच. पूण कळत - नकळत ताचो झटको मनशाक बसल्या बगर रावना. हाची देख खूब बऱ्या पद्दतीन प्रकाश प्रयेंकार हांच्या कथांनी मेळटा.

तांच्या कथांनी “जल, जंतू, जीव, जनावर, जमीन ह्या पांच ‘ज’ चे संवर्धन जावपाक जाय.”^४ अशें तांच्या लिखणेंतल्यान जाणविकाय जाता. लोकसंस्कृतायेच्या आनी उदरगतेच्या नावांन आयज आमी सैमाची इबाडणी करतात. परंपरेच्या आनी देवधर्माच्या नांवांन मनशांचेर हावळ हाडपी न्हय तर सैमाचीय वाट लावपी मानसीक वृत्ती तांच्या कथांनी दिसता. तांच्या ‘म्हाबळी’ ह्या कथेंत परंपरेच्या नावां खाला होळयेच्या निमतान शेंकड्यांनी जीव- जंतूक आसरो दिवपी आंब्याचें झाड कातरतात. जें झाड मनशाक रावपाक सावळी, खावपाक आंबे, जगपाक प्राणवायू दिवपी आनी मनशान सोडिल्ल्या विशारी वायुचो आत्मसात करपी झाड. तें आंब्याचें झाड होळयेच्या निमतान मारून एकाच खीणांक शेंकड्यांनी जीवावळीक उबंत उडोवपी मानसीकता ह्या कथेंत दिसता. आंब्याचो मालक जेन्ना विरोद करता तेन्ना तो धर्माच्या आड आयिल्ले धर्म विद्रही म्हूण ताका होळयेच्या सुवातेरच धुल्ला भरवण करून ताचो जीव घेवपी निस्तेज मनशाची वृत्ती ‘म्हाबळी’ हे कथेंत दिसता.

त्याच भशेन ‘उदक’ हे कथेंत उदरगतेक भुलून गांवचे लोक गांवचें एकमेव उतकाचें स्तोत्र आशिल्ली बांय पुरोवन त्या सुवातेर येरादारी करूंक रस्तो तयार करतात. आनी एक दीस उदक नाशिल्लो बंजड गांव जावन सगळे जीव जंतू, सुकणीं, जनावरां उदकाक वळवळून मरिल्ल्याचीय देख ह्या कथेंत मेळटा.

जाल्यार ताच्या ‘घोंटेर’ हे कथेंत एका कावळ्याक घोंटेर

बांदपाक सैमीक साहितां मेळना आशिल्ल्यान कावळो इमारती कडल्यान वायरां व्हरून घोटेर बांदता. आनी हे तांब्याच्या वायरांचें घोटेर पळोवन लोकण पुनोवपी भुरग्यां ते कावळ्याचे घोटेर धोंगसून जमणीर उडयतात. तेन्ना तांतूंत आशिल्लीं कावळ्यांचीं पिलांय सकयल जमणीर पडून पायमोडकीं जातात. अशा वेळार सगळ्या कावळ्यांचो आक्रोश जाता. हांगां उदरगतेच्या नावांन आमी झाडां कापतात इमारती बांदतात रस्ते करता बांद बांदतात आनी एकंदरीत आमचो स्वार्थ सादयतात. आयज मनीस इतलो स्वर्धी, निस्तेज, भावशुन्या जाला. ताका आपले शिवाय कोणूच दिसना. भूंय निर्मात्यान भूंय निर्माण करतना वारो, उदक, जमीन तयार केली तांतूंत असंख्य जीव- जंतू, झाडां- पेडां, सुकणीं- सावदां आनी तांचो सांबाळ करपाक बुध्दीवान, भावपूर्ण मनशाक विश्वाचें रक्षण करपाक तयार केलो पूण त्या बुध्दीवान मनशाची भावना भावशुन्य जावन तोच विश्वाचो नाशक थारलो.

निश्कर्श आनी समारोप :

प्रकाश पर्येंकार हांच्या कथेंतल्यान मनीस आनी सैम हांचे अतूट नातें दिसता. ताणीं कथेच्या माध्यमांतल्यान विंगड- विंगड विशय हाताळ्यात. तांचे विशय आधुनीक समाजाच्या समस्ये वांगडा तांचें सामाधानय घेवन येतात. तांच्या कथांनी न्यायवृत्ती, प्रामाणिकता, संवेदनशीलता, भोगसण हीं मानवी मुल्यां दिसतात. उणांक- दुणांकापणाच्यो भावना पयस करून भावनीक नात्यांन जगपाक जाय. कारण दरेका जीवाक जगपाचो एक समान हक्क आसा ही भावना जागी करता. चुकलेल्याक चुकिचीं जाणविकाय करून दिवन ख्यास्त दिवचे बदला प्रायचीत करपाक एक संद दिवपाक जाय अशा तरेच्या भावविश्वाचो संदेश मेळटा.

संदर्भ वळेरी :

१. वर्दे वालावलीकार, शांताराम. समग्र शणै गोंयबाब खंड ३. गोवा कोंकणी अकादेमी. २००६
२. पर्येंकार, प्रकाश. वर्सल. जाग प्रकाशन पाजीफोंड मडगांव गोंय. २०२१
३. भावे, भुषण. खण- वेवसायाचेर आदारीत कांय कादंबऱ्यांचो अभ्यास: मुल्य परिवर्तनाच्या संदर्भात- २०१५ (गोंय विद्यापीठाक सादर केल्लो सोद प्रबंध)

